

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

ΕΞ ΑΦΟΡΜΗΣ ΑΡΘΡΟΥ ΤΗΣ
REVUE DES DEUX MONDES

Γλυκύτης και συγκατάβασις, φρονήματα συντηρικά και απόπειραι πρὸς συνδιαλλαγὴν πολεμίων στοιχείων, διαύγεια ιδεῶν και εὐγένεια αἰσθημάτων, κλίσις πρὸς ἀποκάλυψιν και ἔξαρσιν τῆς ἀγαθῆς ὄψεως τῶν πραγμάτων, ἠθική τις φροντίς λαμβάνουσα ὑπὸ τὴν φιλολογικὴν παραγωγὴν, και καθιστώσα τὴν πνευματικὴν ἐργασίαν μέσον πρὸς διαφώτισιν μᾶλλον ἢ διαπύρωσιν τῶν καρδιῶν, προτίμησις τοῦ κρατύνοντος και ἐποικοδομοῦντος ἀπὸ τοῦ μεθύνοντος και θαμβοῦντος τοῦ ἡρέμου, μέσου, και διδασκτικοῦ ἐνίοτε τόνου, ἀπὸ τὸν τόνον τὸν ὑψηλὸν και παταγωδὴν και φοιθόληπτον· αἱ ιδιότητες αὗται νομίζω ὅτι γενικώτατα χαρακτηρίζουσι τὸν κ. Δημήτριον Βικέλαν, ὡς λόγιον και συγγραφέα· ιδιότητες αἷτινες ἀπορρέουν κατὰ μέγα μέρος ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἐξ αὐτῆς τῆς ψυχικῆς ιδιοσυγκρασίας τοῦ ἀνδρός, ἐκδηλοῦνται εἰς ὅσα γράφει και ἐπηρεάζουσι κατ' οὐσίαν και κατὰ μορφήν, κατὰ τὸ ὕφος και κατὰ τὴν γλῶσσαν, στίχους, διηγήματα, μεταφράσεις, ἱστορικάς και κοινωνικάς διατριβὰς αὐτοῦ. Ὡς τρέφω βαθεῖαν ἐκτίμησιν πρὸς τὸν ἄνδρα, οὕτω ἰδιαίτεραν συμπάθειαν αἰσθάνομαι πρὸς τὸν συγγραφέα, δὲν δύναμαι δὲ νὰ διευκρινίσω κατὰ πόσον τῆς συμπαθείας ταύτης ἐπέδρασαν ἢ ἐκ τοῦ ἀνθρώπου ἐντύπωσις ἢ κατὰ πόσον ἢ ἐντύπωσις αὕτη εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πρὸς τὸν συγγραφέα ἐκτιμήσεως. Ἄν κρίνω ἐκ τῆς πρό τινος ἐν αὐτῇ τῇ «Ἑστία» δημοσιευθείσης συντόμου σκιαγραφίας τοῦ κ. Βικέλα ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Ξενοπούλου ἐξ ἀφορμῆς τοῦ «Λουκῆ Λάρα», τὴν γνώμην μου ταύτην συμμερίζονται και ἄλλοι ἐκ τῶν τῆς συγχρόνου νεότητος, τῆς πνευματικῶς ἐργαζομένης, σεβόμενοι τὸν κ. Βικέλαν ὡς εἶδος τι πατρῶς Ναρκίσσου τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας. Ἄλλὰ τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι ἐκεῖνοι δύνανται δικαιοτέρον νὰ ἐκτιμήσουν τὴν φιλολογικὴν ἐργασίαν τοῦ ποιητοῦ τῆς «Λευούλας» και τοῦ «Φιλίππου Μάρθα» ὅσοι ἔτυχε νὰ συνδέονται μετ' αὐτοῦ διὰ γνωριμίας ἰδιαίτερας.

Πρὸ παντός ἐπὶ τῇ ἰδιαίτερά ταύτῃ γνωριμίᾳ και τῇ ἐκ ταύτης δικαιοτέρῃ ἐκτιμήσει καυχᾶται ἢ «Ἑστία». Ὀλόκληρον σχεδὸν τὸ ἔργον τοῦ κ. Βικέλα τὸ ὅποιον ἄλλως τε και δὲν διακρίνεται ἐπὶ ὄγκῳ — ἀπόκειται εἰς τὰς δέλτους αὐτῆς. Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐκδόσεως τῆς ὑπῆρξεν ἀποκλειστικός συνεργάτης αὐτῆς. Τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν μυθιστόρημα ὅπερ καινοτομοῦσα ἢ «Ἑστία» ἐδημοσίευσεν εἶνε ὁ ἀλησμόνητος «Λουκῆς Λάρας»· ἐνταῦθα κατὰ πρῶτον ἀνέγνωσα τὸν ἐξαίσιον

«Πατρῶς Ναρκίσσον», και τὸν σπαρακτικῆς ποιήσεως «Φιλίππον Μάρθαν»· ἐνταῦθα τὰς περὶ παντοίων ἀντικειμένων, γλωσσικῶν, παιδευτικῶν, ἱστορικῶν, περιγραφικῶν, βιογραφικῶν, κοινωνικῶν, μετὰ συνέσεως και ὀρθοφροσύνης συντεταγμένας πραγματείας του, τῶν ὁποίων τὸ μόνον ἴσως ἐλάττωμα εἶνε ὅτι παριστῶσι τὸν γράψαντα πρεσβυτικώτερον τοῦ ὅτι πράγματι εἶνε. Ἐνταῦθα ἀνέγνωσα μέγα μέρος τῶν Στίχων του, ἀναδημοσιευομένων, ἀποσπθιζῶν και πολλὰκις τῆς ἡμέρας ἀπαγγέλλον τὴν «Μητρικὴν τύφλωσιν», και τὴν «Ἀπολογία», μέσα εἰς τὴν ὁποίαν τόσον εἰκονικῶς περικλείεται ἢ φιλοσοφία τῆς μετριοφροσύνης:

Εἶπα κ' ἐγὼ: Ὁ Δούναβις τόσα βασιλεία βρέχει,
κι' ὅπου περᾶ τὸ βεῦμά του ἀφίνει τ' ὄνομά του.
Πλὴν τὸ πατάμι τὸ μικρὸ τοῦ 'ς τὸ λαγκαδιὸν τρέχει
κι' ἀνόνομο κατρακυλᾷ τὰ ταπεινὰ νερά του,
κι' αὐτὸ δὲν εἶνε περιττὸν και ἄσκοπον 'ς τὴ φύσιν,
ἂν 'ς τὴ στενὴ του λαγκαδιὰ λίγους ἀγροὺς ποτίσῃ!

Οἱ «Στίχοι» τοῦ κ. Βικέλα ἐξεδόθησαν τὸ πρῶτον, ἂν δὲν ἀπατώμαι, ἐν Λονδίῳ κατὰ τὸ 1860. Εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ἐν Ἀθήναις ἔδινε και ἔπαιρνε ὁ ἐπιτετηδευμένος ῥομαντισμός, ἢ ἐπιτετηδευμένη γλῶσσα ἐν τῇ ποιήσει, και ἐτίθεντο τὰ θεμέλια τῆς Σχολῆς τῶν Ὀλοφυρομένων, οἱ στίχοι ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι δύνανται προσφορώτερον, ἐκ φράσεως ἀπαντώσης μάλιστα ἐν αὐτοῖς, νὰ ὀνομασθῶσιν «*Ἠσυχὰ τραγουδία*, οἱ κάπως ἀμελῶς, ἀλλ' οὐχὶ και ἀχαρίτως ῥυθμιζόμενοι, οἱ κάπως ἀφροντίστως συνδέοντες τὰ στοιχεῖα τῆς γλώσσης τῶν λογίων πρὸς τὴν δημοτικὴν, οἱ ἀπλαστοί, ἀλλὰ και ἀνεπίπλαστοι, οἱ εὐαίσθητοι, ἀλλ' οὐχὶ και φορτικῶς αἰσθηματολόγοι, οἱ ἀπλοὶ και εἰλικρινεῖς,

... Αὐτὸς μὲ λέει νὰ τραγουδῶ ὅτι ἔχω μὲς 'ς τὰ

στῆθια
κι' ὅπως ἐγὼ αἰσθάνομαι τὴ λύρα νὰ τονίσω,
κι' ὅτι δὲν ἔχω 'ς τὴν καρδίαν νὰ μὴ τὸ τραγουδήσω,
γιατὶ δὲν εἶναι ὁμορφο ὅτι δὲν εἶν' ἀλήθεια,

οἱ στίχοι ἐκεῖνοι ἀναμφιβόλως θὰ ἐσκανδάλισαν τοὺς κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν σκηπτούχους τῆς ποιήσεως, οἵτινες και μετὰ περιφρονήσεως θὰ ἀπέβλεψαν εἰς αὐτούς. Ἦτον ἢ ἐποχὴ καθ' ἣν ὁ Καρυδῆς ἦτο γνωστότερος τοῦ Σολωμοῦ και ὁ μουσικώτατος Ἰούλιος Τυπάλδος ἐκρίνετο ὡς ὑπερβάς πᾶν μέτρον περὶ τὴν χρῆσιν και κατάχρησιν τοῦ σολοϊκοῦ ιδιώματος»· λέξεις τοῦ «*Ραγκαθῆ*». — Τοὺς «Στίχους» τοῦ κ. Βικέλα ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἀνεκάλυψα τὸ πρῶτον κατὰ τύχην πρὸ δεκαπενταετίας περὶ τοῦ εὐαρέστως μ' ἐξέπληξαν διὰ τῆς ἀντιθέσεως των πρὸς τὴν τότε ἀκουσμένην ψευδορομαντικὴν ποιήσιν δῆθεν τοῦ λογιωτατισμοῦ, και ἐπέρρωσαν τὴν κατ' ἐκείνης μολίς ὑποφώσκουσαν ἀντιπάθειάν μου· τὸ ἐνθυμοῦμαι πάντοτε εὐγνωμόνως.

Ὡς ἐν ἀρχῇ εἶπα, συνδιαλλακτικὴ τις και κοινωφελὴς ἰδέα ὑπολανθάνει συνήθως ἐν τῷ ἔργῳ

τοῦ κ. Βικέλα, ἀκόμη καὶ ὅταν τοῦτο εἶνε καλ-
λιτεχνικῶς—δηλονότι κατὰ τύπον ξένον πρὸς πᾶ-
σανιδεάν ὠφελείας—διατετυπωμένον. Οἱ «Στίχοι»
του δὲν εἶνε τόσο ἀπλοῖ ὅσον φαίνονται. Φιλοδοξεῖ
δι' αὐτῶν νὰ συμβιβάσῃ τὰ νέα αἰσθήματα πρὸς
τοὺς παλαιούς ρυθμούς· «νὰ δώσῃ νέα φορεσιὰ ἐπὶ
κλῆρτικῶ τὸ στίχο», νὰ συνδιλλάξῃ τὴν γλῶσσαν
τοῦ λαοῦ πρὸς τὴν γλῶσσαν τῶν γραμματισμέ-
νων, νὰ κάμῃ τὴν φωνὴν τοῦ ποιητοῦ ὄχι μόνον
«μ' ἀγάπῃ ν' ἀκουσθῆ», ἀλλὰ καὶ «νὰ ὠφελή-
σῃ». Διὰ τῶν μεταφράσεων τοῦ Σαίξπηρ ἐπε-
δίωξε νὰ ἀποτρέψῃ τοὺς νέους Ἑλληνας ἀπὸ τῆς
καταχρήσεως τῶν μυθιστορημάτων καὶ τῆς ἀπο-
κλειστικῆς προσηλώσεως εἰς τὰ προϊόντα τῆς
γαλλικῆς φιλολογίας καὶ ποιήσεως, καθαρῶς
τὰ πνεύματά των μέσα εἰς τὸ ζεῖδωρον λουτρὸν
τῆς Σαίξπηρειοῦ μεγαλοφυΐας· πρὸς τούτοις ἀπε-
πειράθη δι' αὐτῶν τολμηρότερον ἢ διὰ τῶν «Στί-
χων» τὸν συμβιβασμὸν τῆς καθαρουσύνης πρὸς
τὴν δημώδη, δοξάζων ὅτι πρέπει νὰ γράφεται ἡ
ποιητικὴ γλῶσσα ὅπως ὁμιλεῖται ὑπὸ τῶν μᾶλ-
λον μορφωμένων τάξεων—γνώμη ἡ ὁποία δὲν εἶνε
τόσον σαφὴς καὶ τόσο ἀπλῆ ὅσον φαίνεται. — Ἐν
ταῖς «Ἀπὸ Νικοπόλεως εἰς Ὀλυμπίαν» ἐπιστολαῖς
ἠθέλησε νὰ ἐπιδείξῃ ἰδίως πρὸ των μωποῦντων
ξένων τὰς βαθμιαίας προόδους τοῦ ἔθνους. Τέλος,
διὰ νὰ περιορισθῶ εἰς τὰ οὐσιωδέστερα, ἐν τῇ «Περὶ
Βυζαντινῶν» μελέτῃ αὐτοῦ, ἐπεμελήθη εὐμεθόδως,
νὰ συντελέσῃ κατὰ τι, ὡς ὁ ἴδιος λέγει, «εἰς τὴν
διάδοσιν ὀρθοτέρας τινὸς καὶ δικαιοτέρας ἐκτιμή-
σεως τοῦ Βυζαντινοῦ κόσμου».

Ἡ περὶ Βυζαντινῶν μελέτη ἐδημοσιεύθη τὸ
1874, καὶ περιλαμβάνει τρεῖς διαλέξεις ἐνώπιον
τοῦ ἐν Μασσαλίᾳ Ἑλληνικοῦ Συλλόγου. Δὲν εἶνε
βέβαια δημιουργημα σοφοῦ ἱστορικοῦ, ἀλλ' ἀπάν-
θισμα τῶν μελετημάτων φιλόσοφος ἀνδρὸς, ὅστις
πολλὰ ἐνδελεχῶς ἀναγνοὺς κατέχει τὸ θέμα του,
καὶ σκοπὸν αὐτοῦ θέτει τὴν κατάρριψιν βαθέως
ριζωμένων παρὰ τοῖς δυτικοῖς λαοῖς ἀντιπαθειῶν
καὶ προλήψεων κατὰ τοῦ Βυζαντινοῦ κόσμου, τὸν
ὅποιον καὶ ἡμεῖς ἀκόμη δὲν ἐβλέπαμεν ἢ ὑπὸ τὸ
πρίσμα τοιοῦτων δυσμενῶν κρίσεων. "Ὅχι· ὁ Βυ-
ζαντινὸς κόσμος δὲν εἶνε χάος βαρβαρότητος, ἀ-
μαθείας καὶ πάσης κακίας, ὡς κοινῶς ὑπολαμβάνε-
ται· ἂν τὸ ἀρχαῖον φέγγος δὲν ἀναδίδεται ἐξ
αὐτοῦ, ἀλλ' ἀναθρώσκουσιν ἐξ αὐτοῦ λάμψεις
ἠρωϊσμοῦ, καὶ αἰσθήματος, καὶ διανοίας, καὶ πολ-
ιτισμοῦ, ἐπιβήλλουσαι τὴν συγκατάθεσιν καὶ τὴν
σμπάθειαν. "Ὅ, τι ὁ κ. Βικέλας ἐδοκίμασεν ἄνευ
τινὸς ἀξιώσεως πρὸ ἐτῶν ὅλων νὰ καταστήσῃ διὰ
γενικῶν γραμμῶν καταφανὲς εἰς τοὺς ὁμοεθνεῖς του,
ὡς ἐξ αἰσθήματος δικαιοσύνης καὶ πατριωτικῆς
τινὸς φιλοτιμίας ἀγόμενος, ἰδοὺ ὅτι προσφάτως
ἀνέλαβε καὶ λαμπρῶς ἐπεράτωσε σοφὸς Γερμανός,
ὁ ἐν Μονάχῳ Κρουμβάχερ διὰ τῆς «Ἱστορίας
τῆς Βυζαντινῆς Φιλολογίας», ἐν τῇ ὁποίᾳ μετὰ

πειθοῦς καὶ δυνάμειος καὶ δι' ὅλου τοῦ ἀκαταμα-
χῆτου ἐπιστημονικοῦ κύρους νέων ἐρευνῶν καὶ
πρωτοτύπων πορισμάτων ἀποκαθίσταται εἰς τὴν
πρέπουσαν θέσιν ὁ Βυζαντινὸς κόσμος ὑπὸ τὴν ση-
μαντικωτάτην αὐτοῦ ἔποψιν, τουτέστι τὴν φιλο-
λογίαν, διὰ τῆς ὁποίας ἐκρράζεται σπουδαιότατα
σύμπας ὁ πνευματικὸς βίος αὐτοῦ.

Ἡ εἰς τὸ πρέπον αὕτη ἀποκατάστασις ἀγνο-
ουμένου ἢ περιφρονουμένου κόσμου δὲν ἐτελέσθη
ἐξαφνα καὶ διὰ μιᾶς ὑπὸ τοῦ σοφοῦ γερμανοῦ·
οὗτος συνεπλήρωσε ταύτην καὶ ὀριστικὴν ἀνέδειξε
δι' εὐρείας ὁμοῦ καὶ βαθείας ἐπιστημονικῆς ἐρ-
γασίας· ἀλλὰ τὸ ἐπανορθωτικὸν τοῦτο ἔργον
παρεσκευάζετο ἡρέμα, καὶ μικρὸν κατὰ μικρὸν
ἐχώρει ἀπὸ ἐτῶν ἤδη, ὑπὸ εὐσυνειδήτων καὶ πεφω-
τισμένων μεσαιωνοδιδῶν τῆς Ἑσπερίας, — δὲν
συμπεριλαμβάνω μετ' αὐτῶν τοὺς ἐκ τῶν ἡμε-
τέρων βυζαντινογράφους, τῶν ὁποίων αἱ κρίσεις
ἠδύνατο νὰ θεωρηθῶσιν ὡς μεροληπτικαί, — πρό-
των πεπειθήσεων τῶν ὁποίων οὐδεμίαν ἢ ἐλαχί-
στην ἐπίδρασιν πλεον ἐξήσκουν τὰ κατὰ τῶν Βυ-
ζαντινῶν ἀναθέματα μεγάλων ἱστοριογράφων,
ὁποῖοι ὁ Μοντεσκιὲ καὶ ὁ Γίββων, καὶ αἱ κατὰ τῶν
Βυζαντινῶν γραμματικῶν καταφρονητικώταται ἀ-
ποφάνσεις ἄλλων σοφῶν. Ἡ εἰκὼν τοῦ αὐτοκράτο-
ρος Νικηφόρου Φωκᾶ ἐν τῷ πρὸ διετίας περίπου ἐκ-
δοθέντι γαλλικῷ συγγράμματι τοῦ Schlumber-
ger δὲν ὁμοιάζει βεβαίως πρὸς τὴν περιφρημον ἐκεί-
νην τοῦ Λουίτπράνδου, αἱ κρίσεις τοῦ ὁποίου ἀπε-
τέλεσαν τὴν βᾶσιν τῶν κατὰ τοῦ Βυζαντινοῦ κρά-
τους ἐπὶ αἰῶνας διατυπωθειῶν ἐν τῇ Δύσει κα-
τηγοριῶν· καὶ ἐκ τοῦ συγγράμματος δὲ τούτου —
περὶ τοῦ ὁποίου ἐγένιν ἄλλοτε ὁ προσήκων λόγος
ἐν τῇ Ἑστία ὑπ' αὐτοῦ τοῦ κ. Βικέλα — ἀλλὰ καὶ
ἐκ τῶν περὶ αὐτοῦ ἐκθέσεων καὶ κρίσεων, ὅσας ἔτυχε
νὰ ἀναγνώσω εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά,¹ κα-
θίσταται πρόδηλος ἡ τροπὴ τοῦ νεωτέρου ἐν τῇ
Δύσει πνεύματος, ἀντιλαμβάνομένου τὸ Βυζαν-
τιον, ὑπὸ τὸ φῶς τῶν νέων ἐπιστημονικῶν ἐρευ-
νῶν, καθαρώτερον καὶ δικαιοτέρον. Περὶ τῆς συγ-
γραφῆς τοῦ Κρουμβάχερ ἡ ὁποία, ἀνεξαρτήτως
τῆς ἐπιστημονικῆς, ἀποτελεῖ δι' ἡμᾶς γεγονός
ἐθνικῆς σημασίας, παραδόξως μέχρι τοῦδε οὐδε-
μία ἐξακριβωμένη ἐκθεσις ἐδημοσιεύθη παρ' ἡμῖν,
καὶ μόνον, ἐξ ὅσων γνωρίζω, ἡ «Νέα Ἡμέρα»
τῆς Τεργέστης ἀφιέρωσε μακρὰν ἀνάλυσιν εἰς
ταύτην. Ἄλλ' εἶνε ἀκόμη καιρὸς νὰ πληρωθῇ τὸ
κενὸν τοῦτο ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων, οἵτινες διττὴν
ὄφειλν, καὶ ὡς ἐπιστήμονες καὶ ὡς Ἑλληνας,
θὰ ἀποτίσωσιν οὕτω πρὸς τὸν κ. Κρουμβάχερ.
Διὰ τοῦτο ἰδιάζουσιν εὐφροσύνην ἠσθάνθη, μό-
λις εἶδα ἐν τῷ νεωτέρῳ τεύχει τῆς παρισινῆς
«Revue des deux Mondes» ἰδιαιτέραν πραγ-

(1) Ἰδε λ. γ. «Un empereur byzantin au di-
sieme Siècle» par Gaston Boissier. Temps.
(Μάρτιος 1891).

ματείαν περί «Βυζαντινῆς φιλολογίας», ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἐν λόγῳ συγγράμματος. Τὴν πραγματείαν ταύτην συνέταξε διὰ τὴν «Ἐπιθεώρησιν τῶν Δύο Κόσμων» ὁ κ. Βικέλας, αὐτὴ δὲ ἡ καταχώρισις αὐτῆς ἐν τῷ ἀκαδημαϊκῷ περιοδικῷ, εἰς τὸ ὁποῖον ἐλάχιστοί εἰσιν οἱ κλητοί, πάντες δ' οὗτοι ἐκλεκτοί, δύναται νὰ καταλογισθῆ ὡς τίτλος τιμῆς ὑπὲρ τοῦ συγγραφέως.

Ἐκ τῆς πραγματείας ταύτης καὶ οἱ μὴ δυνάμενοι νὰ προσπελάσωσι τὸ ἔργον τοῦ κ. Κρουμβάχερ λαμβάνουσι περί αὐτοῦ πλήρη καὶ σαφῆ ἰδέαν. Ὁ κ. Βικέλας μεθοδικῶς ἀναλύει τὰ συνιστώσα αὐτὸ μῆρη, διατρέθει μυχρότερον περί τὰ οὐσιώδη, ἐξαιρεῖ τὰ ἐξάρσεως ἄξια, ἀποτολμᾷ τινὰς ἐπιφυλάξεις, προκείμενου περί ζητημάτων μὴ καθορισθέντων ἔτι, ἐν γένει δὲ ἐπιδεικνύει, ὡς ἦτο ἐπόμενον, τὴν ἀριμύζουσαν, βαθεῖαν καὶ ἀνεπιφύλακτον ἐκτίμησιν πρὸς τὸ μνημεῖον ὅπερ ἀνήγειρεν, οὕτω στερεῶν καὶ ἐπιβλητικῶν, ὁ εὐρυμαθὴς καὶ χαλκέντερος Τεῦτων. Ἐπὶ τοῦ μνημείου τούτου ἐχαράχθησαν φωτεινὰ τὰ ὁμοιώματα τῶν σοφῶν καὶ συγγραφέων τοῦ Βυζαντίου, ὁμοιώματα ἱστορικῶν, χρονογράφων, φιλοσόφων, τεχνογράφων, γεωγράφων, πολυιστόρων, γραμματικῶν, σχολιαστῶν, λαϊκῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ποιητῶν, οἵτινες, ἂν καὶ πολὺ ἀπέχουν τῆς κλασικῆς τελειότητος τῶν ἀρχαίων, οὐδὲ δύναται νὰ συγκριθῶσι πρὸς τὸ πλαστικὸν ἐκείνων κάλλος, εἶνε οὐχ ἥττον ἄξιοι πάσης τιμῆς καὶ προσοχῆς· οἱ πλείστοι δ' ἐξ αὐτῶν ἐπιδεικνύουν ἔξοχον φιλολογικὴν δύναμιν, καὶ δύναται νικηφόρως νὰ ὑποστώσι τὴν σύγκρισιν μετὰ τῶν ἐν τῇ Δύσει ὁμοτίμων αὐτῶν, τῶν συγχρόνων καὶ μεταγενεστέρων. Φωτεινότερα πάντων εἶνε τὰ ὁμοιώματα τῶν ἱστοριογράφων, οἵτινες ἀποτελοῦσι πλουσιωτάτην φιλολογίαν, δι' ἔργων ἀληθῶς ἐξόχων, ὅποια τὰ τοῦ Προκοπίου, ὅστις συγκρίνεται μὲ τὸν Πολύβιον, τοῦ Χαλκονκονδύλη, τοῦ Φραντζῆ, τοῦ Δούκα, καὶ τῶν ἄλλων. Καὶ ὑπεράνω τῶν ἱστορικῶν ὑψοῦνται οἱ θρησκευτικοὶ ποιηταὶ τοῦ Βυζαντίου, οἱ ποιηταὶ τῶν ἱερῶν ὕμνων, οἱ ἐμπνευσμένοι καὶ ὑψιεπεῖς μελωδοί, ἀπὸ τοῦ μέσου τῶν ὁποίων ἐγείρεται οὐρανομήκης ὁ ἀνδρῖὰς ἐνὸς μεγάλου ποιητοῦ, ἀστέρος πρώτου μεγέθους, ὁ τοῦ Ῥωμανοῦ, τὸν ὁποῖον ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τιμᾷ ὡς ἅγιον, καὶ σοφοὶ Βυζαντινολόγοι τῆς Δύσεως μετὰ τοῦ κ. Κρουμβάχερ, παρασχόντες τὸν τελειότατον αὐτοῦ χαρακτηρισμὸν, ἀνακηρύττουσι Πίνδαρον καὶ μέγιστον ἐκκλησιαστικὸν ποιητὴν πάντων τῶν αἰώνων. «Καὶ δὲν εἶνε μικρὸν προσόν διὰ μίαν φιλολογίαν, ὡς ἐν τέλει παρατηρεῖ ὁ κ. Βικέλας, ὅτι παρήγαγε νέον εἶδος λόγου καὶ ἐν τούτῳ ἕνα τουλάχιστον μεγαλοφυᾶ ποιητὴν.»

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΚΕΦΑΛΗ ΜΕΔΟΥΣΗΣ

Σπανίως εὐρήμα ἀρχαιολογικὸν προξενεῖ τοσαύτην συγκίνησιν, τοσοῦτον ἐνθουσιασμὸν ἅμα τῇ ἀνακαλύψει αὐτοῦ, ὅσον τὸ ἐσχάτως ἀποκαλυφθὲν ψηφιδωθῆμα. Τὸ ὅλως ἀπροσδόκητον τοῦ πράγματος, ἡ τυχαία ὅλως ἀποκάλυψις αὐτοῦ, ἡ ἀρίστη συντήρησις, ἡ σπανίως παρατηρουμένη ἐπὶ τοιούτων ἔργων τέχνη, οἱ χρωματισμοὶ οἱ ζωηροί, ἡ κωνονικίτης τοῦ σχεδιάσματος, διέθεσάν με οὕτως, ὥστε τῇ ἀληθείᾳ δύναμαι νὰ ὁμολογήσω ὅτι ἤμην ὁ πρῶτος ἀπομαρμαρωθεὶς ὑπὸ τῆς κεφαλῆς τῆς Μεδούσης, ἢ οὐχὶ διὰ τὸ ἀγνωστὸν, ἀλλὰ διὰ τὸ ὅλως ἀπροσδόκητον τοῦ πράγματος. Εἶνε εὐρήμα ἐκ τῶν μοναδικῶν παρ' ἡμῖν, διὸ χρηεῖ καὶ λεπτομερεστέρας περιγραφῆς.

★

Καὶ πρῶτον καλὸν εἶνε νὰ γείνη γνωστὸν ἀκριβῶς τί ἦτο ἐκεῖ ἔνθα ἀνευρέθη τὸ ψηφιδωθῆμα. Τὸ μέρος ἔνθα ἀνευρέθη τὸ ψηφιδωθῆμα κεῖται παρὰ τὸ ἀρχαῖον θέατρον τὸ κατὰ τὴν δυτικὴν παραλίαν τοῦ λιμένος τῆς Ζέας (Πασα-λιμανιοῦ), ἐν τινι οἰκοπέδῳ τοῦ κ. Καμπᾶ εὐθὺς ὀπισθεν τῶν νεωσοίκων τοῦ Ὀμίλου τῶν Ἐρετῶν καὶ πρὸς τὰ δεξιὰ τῆς ὑπὲρ αὐτοὺς ὁδοῦ, παρὰ τὰ λείψανα τῶν ἀρχαίων νεωσοίκων. Ἐκεῖ πρό τιнос χρόνου εἶχον ἀναφανῆ λείψανα τινὰ ἀρχαίας οἰκοδομῆς Ῥωμαϊκῶν χρόνων, ἧς ἡ εἰσόδος ἐφάνη πρὸς Β ἀποκλίνουσα. Διὰ τῆς κατὰ καιροὺς ἀποκομιδῆς χωμάτων ἀνεφάνη καλῶς τριγωνικὸν διαμέρισμα πρὸς Ν μετὰ τοῦ οὐδοῦ τῆς θύρας, φέρον ἐν μέσῳ βάσιν μικράν, πρὸς ἣν ἦγεν ὀχετὸς ἐκ κεράμου παρὰ τὸν νότιον τοῖχον καὶ σωλὴν μολύβδινος ἀπὸ τούτου· ἡ βάσις αὕτη ἴσως ἀνήκειν εἰς πίδακάν τινα, ὡς τὸ σχῆμα καὶ ἡ διάθεσις τοῦ σωλήνος ἐδείκνυν. Περὶ τοὺς δύο ἄλλους τοίχους ὑπῆρχον λείψανα βαθμιδῶν δύο στενῶν, διατηρουσῶν μῆρη ἐπιστροφῆς μαρμαρινῆς· ἐπὶ δὲ τῶν ὀλίγων σωζομένων ἔτι λειψάνων τῶν τοίχων διατηρεῖτο καὶ διατηρεῖται ἔτι ἐπίχρισμα μετὰ χρωμάτων. Πλὴν τοῦ διαμερίσματος τούτου ἀνεφάνη πρὸς Ν οὐδὲς ἄλλου δωματίου, οὗ ἄλλο μέρος δὲν διεσώθη, ἐν τῷ χώρῳ δ' αὐτοῦ ἀνευρέθησαν κιονίσκοι τινὲς ἀρράβδωτοι καὶ κιονόκρανα Ἴωνικὰ μικρά, ὧν ἐν κατετέθη ἐν τῷ Μουσεῖῳ Πειραιῶς. Πρὸς Β ἐφάνη ἐπὶ τοῦ παλαιοῦ ἐδάφους σειρὰ μαρμαρινῆ, μαρμαροῦ φαιοῦ, ἧτις πάντως, ὡς ἐδείχθη ἐκ τῶν ὑπερίων, εἶνε ὁ οὐδὲς τῆς εἰσόδου εἰς τὴν θέσιν ἔνθα τὸ ψηφιδωθῆμα.

Οὕτω δὲ τὸ καλὸν τοῦτο ἔργον κεῖται μετὰξὺ τῶν τριῶν φαινομένων γραμμῶν τοῦ πρὸς Ν δωματίου, τοῦ πρὸς Δ καὶ τοῦ πρὸς Β οὐδοῦ τῆς κυρίας εἰσόδου· πρὸς Α ὁμοῦς δὲν διατηρήθη τι, ἀλλὰ βεβαίως καὶ ἐκεῖ θὰ ἦσαν δωμάτια.

Μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῶν μερῶν τούτων δὲν ἐδόθη μεγάλη προσοχὴ εἰς τὸ ἰδιωτικὸν φαινόμενον τοῦτο κατασκευάσμα, διότι δὲν ἐδείκνυε καὶ τοιαῦτα μῆρη ὥστε νὰ κινήσῃ σφόδρα τὸ διαφέρον. Ἐξακλουθούσης ὁμοῦς τῆς ἀποκομιδῆς τοῦ χώματος ἐ-